

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 2 mars 1895, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i fråga om ändrad lydelse af 4 § i kongl. förordningen den 20 september 1859 angående utsträckt frihet för bergshandteringen.

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till behandling af dess tredje tillfälliga utskott öfverlemnad motion, n:o 40, har herr *P. G. Petersson* i Brystorp hemställt, »att Riksdagen måtte besluta om sådan ändring i 4 § af kongl. förordningen den 20 september 1859, angående utsträckt frihet för bergshandteringen, att orden deri *utan att få förskingras*» måtte borttagas, men paragrafen i öfrigt bibehållas oförändrad».

Till stöd för detta sitt förslag har motionären anført följande:

Uti kongl. hammarsmedsordningen af den 26 augusti 1823 föreskrifves, att i hvarje bergstingslag skall hammarsmedskassa vara, och till denna kassa erläggas årlig afgift, af bruksegare för hvarje härd 2 kronor, mästare 1 krona, mästersven 75 öre och smeddräng 25 öre. Kassan förvaltas och redovisas under bergstingsrättens inseende af tvenne hvarje år utsedde hammarverksegare. Af denna kassa skulle utdelas till smed, som träffas af olycka som honom vanför gör, samt gamla förslamade smeder och deras enkor efter behof och kassans tillgångar.

Uti Kongl. Maj:ts förordning den 20 september 1859 angående utsträckt frihet för bergshandteringen är i 4 § föreskrifvet: »De ham-

Bih. till Riksd. Prot. 1895. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 4 Häft. (N:o 4.)

marsmeds- och mästarekassor, som vid denna författnings trädande i verkställighet finnas bildade, må af dem, som deruti äro delegare, gemensamt förvaltas och, utan att få förskingras, till dermed afsedt ändamål användas, hvaröfver vederbörande bergmästare eger hålla tillsyn». Af denna paragraf visas tydligt, att ingen annan har rätt till denna kassa än de, som deri voro delegare år 1859, och efter den tiden har tillskott till kassan upphört såväl från bruksegarne som smederna; kassan har fortfarande förvaltats af dertill utsedde bruksegare och utdelning till vederbörande skett, men om utdelningen till delegarne hafva under senare tider olika meningar uppstått mellan bruksegarne och bergmästaren på så sätt, att bruksegarne velat utdela till delegarne, som förut varit vanligt, i mån af kassans tillgångar, men bergmästaren förbjudit detta och sagt, att intet vidare får utdelas än blott räntan af kassans kapital, och vid förfrågan, om hvilken i så fall skall erhålla kassan efter alla delegarnes död, har han svarat: »detta skall tillfalla staten» — ett högst egendomligt uttryck, då staten aldrig haft någon utgift till eller del i denna kassa.

Qvarvarande delegare i kassan i södra begsdistriktet Östergötlands län, voro år 1893 sjutioåtta stycken, deraf äro födda, under åren 1803 till och med 1810 fjorton, från 1810 till och med 1820 tjuguttre, från 1820 till och med 1830 trettiotre, från 1830 till och med 1840 sju och en född år 1846. Denne senare är tillkommen på det sätt, att hon är enka efter en gammal smed. Genom den höga åldern hos delegarne är ju påfallande, att en ej obetydlig minskning i antalet snart sker, hvadan utan någon risk äfven af kassans kapital något kan utdelas.

Ifrågavarande kassas kapital utgjorde år 1893 4,085 kronor 67 öre, således, om denna summa finge på en gång till delegarne utdelas, blefve på hvardera 52 kronor 38 öre, hvilket ej är större summa, än som för de fleste delegarne är nödigt till underhåll för ett år, och genom en sådan fördelning vore man förvissad om att kassan användts för sitt rätta ändamål.

Enligt hammarsmedsordningen den 26 juni 1766 § 24 skulle »veribetslåda eller smedskassa» finnas i hvarje bergstingslag. Till henne skulle ej blott ingå en del afgifter af smederna och vissa böter, utan

ock af bruksegarne och smeder med flera betalas årliga tillskott. Kassan stod under inseende och styrsel af borgmästaren och bergstingsrätten samt tvenne hammarverksegare. Sjuka smeder skulle njuta hjälp ur kassan, och derjemte »gamle och förlamade smeder samt deras enkor genom årlig utdelning understödjäs».

Den af motionären åberopade 1823 års hammarsmedsordning innehöll med hänsyn till nu ifrågavarande kassor samt deras bildande och användning hufvudsakligen: att en hammarsmedskassa skulle finnas i hvarje bergstingslag; att till henne skulle hemfalla, förutom vissa böter, dels afgifter af smedsdrängar och mästersvenner när de erhöillo mästersvens- och mästarebref, dels ock årliga afgifter, nemligen af bruksegare för hvarje i gång varande härd en riksdaler 16 skillingar, af mästare 32 skillingar, af mästersven 24 skillingar och af smedsdräng 8 skillingar, allt banko; att kassan skulle, under bergstingsrättens inseende, förvaltas och redovisas af två hvarje år dertill utsedda hammarverksegare, hvilkas räkning borde äfvenledes hvar år afgifvas och intagas i tingsrättens protokoll; att af kassan finge lemnas dels understöd åt smed så väl vid synbar eller bevislig sjukdom utöfver 3 veckor som när han träffats af olycka, hvilken gjort honom vanför, dels »underhåll till gamla eller förlamade smeder samt sådanes enkor, allt efter hvars och ens, genom företedt prestbetyg eller eljest, styrkta behof, goda fräjd och kassans tillgångar», dels ock uppmuntringsmedel till skickliga lärlingar, samt att »kassans behöriga användande bevakas af bruksegarne».

Med upphäfvande af då gällande hammarsmeds- och masmästareordningar blef, på sätt motionären anförde, i kongl. förordningen den 20 september 1859 angående utsträckt frihet för bergshandteringen föreskrifvet, att de hammarsmeds- och masmästarekassor, som vid denna författnings trädande i verkställighet funnos bildade, skulle af dem som deruti voro delegare gemensamt förvaltas och, utan att få förskingras, till dermed afsedt ändamål användas; hvaröfver vederbörande bergmästare egde hålla tillsyn.

Enligt de upplysningar, utskottet varit i tillfälle att förskaffa sig, finnas för närvarande i riket 25 hammarsmeds- och 7 masmästarekassor, hvilkas sammanlagda behållning likväl, enär summorna från ett bergmästaredistrikt angifvits endast i jemna tusentals kronor, icke kan närmare bestämmas, än att densamma för 30 af dessa kassor utgör något mera än 141,900 kronor. Beträffande särskildt den i motionen omförmälda hammarsmedskassan för Östergötland har inhemtats, att, sedan åtskilliga bruksegare i detta landskap hos Konungen anhållit,

att af kassan måtte, till understödens ökande, under bergmästarens tillsyn få göras utdelning äfven af kapitalet till understöd åt sjuke och orkeslösa stångjernssmeder och smedsenkor, som vore delegare i kassan, så har Kongl. Maj:t enligt nådigt bref till kommerskollegium den 27 januari 1887 funnit denna framställning icke böra bifallas, då sökandena icke ens uppgifvit sig hafva för afsigt att, när, till följd af ett användande af kassans tillgångar på då föreslaget sätt, kassan i en framtid möjligen komme att upphöra, på annat sätt sörja för understöd åt behöfvande ur de klasser, för hvilka kassan ursprungligen blifvit stiftad. I afseende på de öfriga kassorna har utskottet deremot erfarit, att i ett par fall utdelningarne från dem lära höjts i någon mån utöfver hvad de skulle hafva varit, derest endast räntan på kassornas kapital blifvit använd, hvilket tillvägagående dock icke kommit att i följd af förd klagan blifva föremål för vederbörande myndigheters pröfning.

Utskottet erkänner till fullo rättigheten af motionärens åsigt att nu förevarande kassor måste anses vara enskild egendom, och i likhet med motionären finner utskottet det vara synnerligen önskvärdt, att kassorna i görligaste mån blifva använda till sitt ursprungliga ändamål medelst den största möjliga utdelning, som efter sannolikhetsberäkning är förenlig med qvarstående delegares rätt. Af motionärens framställning och hvad utskottet för öfrigt i ärendet inhemtat har emellertid icke framgått, att en dylik användning — äfven med iakttagande af ifrågavarande förordnings nuvarande lydelse — skulle möta hinder, derest ett beslut derom, grundadt på nöjaktig utredning om förhållandet mellan kassans tillgångar å ena sidan och dess sannolika förpligtelser mot återstående understödsberättigade å andra sidan, blefve i vederbörlig ordning å s. k. bergsting fattadt. För så vidt på Kongl. Maj:t beror, synes tvärt om det ofvan anförda kongl. brefvet af den 27 januari 1887 gifva vid handen, att ett medgifvande i ifrågavarande rigtning ganska lätt bör kunna vinnas, endast nödiga garantier beredas för att ingen derigenom beröfvas sin rätt till understöd.

Den med motionen afsedda utvidgning af delegarnes förfoganderätt öfver kassorna, förmedelst en ändring i § 4 af kongl. förordningen den 20 september 1859 angående utsträckt frihet för bergshandteringen, synes utskottet därför icke vara af behovet påkallad.

Vid sådant förhållande finner sig utskottet icke ega skäl att tillstyrka någon Riksdagens skrifvelse till Konungen på grund af stadgandet i § 89 regeringsformen, såsom motionären får anses hafva afsett, utan hemställer härmed,

att ifrågavarande motion icke må föranleda till någon Andra Kammarens åtgärd.

Stockholm den 1 mars 1895.

På utskottets vägnar:

H. AMNÉUS.
